

L. A. BILL No. XCII OF 2025.

A BILL

FURTHER TO AMEND THE MAHARASHTRA PUBLIC TRUSTS ACT.

सन २०२५ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ९२.

महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियमात आणखी सुधारणा करण्यासाठी विधेयक.

(विधानसभेने दिनांक ९ डिसेंबर, २०२५ रोजी संमत केल्याप्रमाणे.)

(विधानपरिषदेने दिनांक १२ डिसेंबर, २०२५ रोजी संमत केल्याप्रमाणे.)

१९५० चा २९.

ज्याअर्थी, राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांचे अधिवेशन चालू नव्हते ;

आणि ज्याअर्थी, यात यापुढे दिलेल्या प्रयोजनांकरिता, महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियमात आणखी सुधारणा करण्यासाठी महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी तात्काळ कार्यवाही करणे जीमुळे आवश्यक व्हावे, अशी परिस्थिती अस्तित्वात असल्याबद्दल त्यांची खात्री पटली होती; आणि, म्हणून, त्यांनी दिनांक १ सप्टेंबर २०२५ रोजी, महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५, हा प्रख्यापित केला होता ;

२०२५ चा महा.
अध्या. ७.

आणि ज्याअशी, उक्त अध्यादेशाचे राज्य विधानमंडळाच्या अधिनियमात रुपांतर करणे इष्ट आहे ; **त्याअशी**, भारतीय गणराज्याच्या शहात्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :-

संक्षिप्त नाव व प्रारंभ. १. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था (दुसरी सुधारणा) अधिनियम, २०२५, असे म्हणावे.

(२) (अ) कलम ५ खेरीज, तो, तात्काळ अंमलात येईल.

(ब) कलम ५ हे, राज्य शासन, **शासकीय राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या अधिसूचनेद्वारे नियत करील अशा दिनांकास अंमलात येईल.

सन १९५० चा अधिनियम क्रमांक २९ याच्या कलम २ ची सुधारणा. २. महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियम (यात यापुढे ज्याचा निर्देश, “मुख्य अधिनियम” १९५० चा २९. असा केला आहे) याच्या कलम २ मध्ये,-

(१) खंड (१) नंतर, पुढील खंड समाविष्ट करण्यात येईल :-

“(१अ) “अखंड विश्वस्त” म्हणजे, विश्वस्तव्यवस्था लेखानुसार किंवा या अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार आजीवनासाठी किंवा कायम विश्वस्त म्हणून नियुक्त केलेला विश्वस्त;”;

(२) खंड (१७) नंतर, पुढील खंड समाविष्ट करण्यात येईल :-

“(१७अ) “सावधि विश्वस्त” म्हणजे, विश्वस्तव्यवस्था लेखानुसार किंवा या अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार विशिष्ट कालमर्यादितसाठी नियुक्त केलेला विश्वस्त;”;

(३) खंड (१८) ऐवजी, पुढील खंड दाखल करण्यात येईल :-

“(१८) “विश्वस्त” म्हणजे, जिच्यामध्ये एकतर, एकट्याने किंवा इतर व्यक्तींसोबत विश्वस्तव्यवस्थेची मालमत्ता निहित केलेली आहे अशी व्यक्ती आणि त्यात, सावधि विश्वस्ताचा व अखंड विश्वस्ताचा समावेश होतो;”.

सन १९५० चा अधिनियम क्रमांक २९ याच्या कलम १८ ची सुधारणा. ३. मुख्य अधिनियमाच्या कलम १८ मध्ये, पोट-कलम (६) मधील, “अस्तित्वांत असेल तर एक प्रत” या मजकुरानंतर, “आणि विश्वस्तव्यवस्थेच्या स्थावर मालमत्तेवर मालकी किंवा हितसंबंध दर्शविणाऱ्या दस्तऐवजाची प्रत” हा मजकूर जादा दाखल करण्यात येईल.

सन १९५० चा अधिनियम क्रमांक २९ मध्ये नवीन कलम ३०अ समाविष्ट करणे. ४. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ३० नंतर, पुढील कलम समाविष्ट करण्यात येईल :-

सावधि विश्वस्ताची किंवा अखंड विश्वस्ताची नियुक्ती. “३०अ. (१) जेव्हा सावधि विश्वस्ताच्या नियुक्तीचा विशिष्ट कालावधी समाप्त होतो तेव्हा, एकतर, विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये किंवा विश्वस्तांनी घेतलेल्या कोणत्याही निर्णयामध्ये एतद्विरुद्ध काहीही अंतर्भूत असले तरी, असा सावधि विश्वस्त, त्याची पुनर्नियुक्ती झाल्याखेरीज व होत नाही तोपर्यंत, विश्वस्त म्हणून कार्ये करण्याचे आणि कर्तव्ये पार पाडण्याचे बंद करील :

परंतु, जर, विश्वस्ताची नियुक्ती किंवा पुनर्नियुक्ती करण्यासाठी कोणत्याही विनिर्दिष्ट कालावधीबाबत विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये काहीही नमूद केलेले नसेल किंवा स्पष्टपणे तरतूद केलेली नसेल तर, विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये किंवा विश्वस्तांकडून घेतलेला असू शकेल अशा कोणत्याही निर्णयामध्ये एतद्विरुद्ध काहीही अंतर्भूत असले तरी, एका वेळेस पाच वर्षांपर्यंतच्या कालावधीसाठी विश्वस्ताची एकमताने नियुक्ती करणे विद्यमान किंवा उत्तरजीवी विश्वस्तांसाठी कायदेशीर असेल.

(२) जर अखंड विश्वस्त म्हणून विश्वस्ताची नियुक्ती करण्यासाठी विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये कोणतीही विशिष्ट तरतूद अंतर्भूत नसेल तर, विश्वस्तव्यवस्थेच्या परिपाठामध्ये किंवा विश्वस्तांकडून घेतलेला असू शकेल अशा कोणत्याही निर्णयामध्ये एतद्विरुद्ध काहीही अंतर्भूत असले तरी, विश्वस्तव्यवस्थेतील कोणत्याही वेळी असलेली अखंड विश्वस्तांची संख्या, विश्वस्तांच्या एकूण संख्येच्या एक चतुर्थांशपेक्षा अधिक असणार नाही :

परंतु, विद्यमान किंवा उत्तरजीवी विश्वस्तांना, ज्याचा कालावधी समाप्त झाला आहे त्या सावधि विश्वस्ताची, पुढीलपैकी कोणतेही कारण उद्भवल्यामुळे रिक्त झालेल्या अखंड विश्वस्ताच्या रिक्त जागेवरच केवळ, अखंड विश्वस्त म्हणून एकमताने नियुक्ती करता येईल :-

- (अ) मृत्यू;
- (ब) नादारी;
- (क) अत्यंतिक वार्धक्य, आजारपण, - मग ते शारीरिक किंवा मानसिक असो, - या कारणामुळे त्याच्या पदाची कार्ये व कर्तव्ये पार पाडण्यास अक्षम किंवा अपात्र ठरणे;
- (ड) कायमस्वरूपी परदेशात राहण्याच्या उद्देशाने भारत सोडून जाणे;
- (इ) नैतिक अधःपतनाचा अंतर्भाव असणाऱ्या कोणत्याही अपराधाबद्दल दोषसिद्ध ठरणे.

(३) विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये, किंवा विश्वस्तांकडून घेतलेला असू शकेल अशा कोणत्याही निर्णयामध्ये एतद्विरुद्ध काहीही अंतर्भूत असले तरी, सावधि विश्वस्तांची किंवा अखंड विश्वस्तांची, विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये स्पष्टपणे किंवा अनिवार्य गर्भितार्थाने निर्धारित केलेल्या विश्वस्तांच्या कमाल संख्येच्या मर्यादितच नेहमी नियुक्ती करण्यात येईल. त्यानुसार, विद्यमान किंवा उत्तरजीवी विश्वस्तांची, एकतर, सावधि विश्वस्ताचा कालावधी संपल्यावर किंवा पोट-कलम (२) च्या खंड (अ) ते (इ) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेली कोणतीही घटना घडल्यावर, विश्वस्तव्यवस्था लेखामध्ये अशाप्रकारे निर्धारित केलेल्या विश्वस्तांच्या कमाल संख्येपेक्षा अधिक संख्येत, कोणत्याही विश्वस्ताची किंवा विश्वस्तांची नियुक्ती करता येणार नाही.”.

५. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ५०अ नंतर, पुढील कलम समाविष्ट करण्यात येईल :-

सन १९५० चा
अधिनियम क्रमांक
२९ यामध्ये नवीन
कलम ५०ब
समाविष्ट करणे.

“५०ब. (अ) कोणत्याही विश्वस्त व्यवस्थेसाठी योजना तयार करण्याची किंवा त्यात फेरबदल करण्याची; किंवा

दिवाणी न्यायालय,
इत्यादींच्या जागी
धर्मादाय आयुक्ताचा
संदर्भ घेणे.

(ब) कोणत्याही विश्वस्तव्यवस्थेचा अध्यक्ष किंवा सभापती किंवा विश्वस्त किंवा पदाधिकारी म्हणून काम करण्याची किंवा त्यांची कार्ये पार पाडण्याची; किंवा

(क) कोणत्याही विश्वस्तव्यवस्थेच्या कोणत्याही विश्वस्ताची किंवा विश्वस्तांची नियुक्ती करण्याची,

अधिकारिता, अधिकार किंवा प्राधिकार असणाऱ्या कोणत्याही सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्थेच्या कोणत्याही विश्वस्तव्यवस्था लेखातील, योजनेतील, दिलेल्या किंवा पारित केलेल्या कोणत्याही न्यायालयाच्या आदेशातील किंवा हुकुमनाम्यातील, - मग तो हा अधिनियम लागू होण्याच्या दिनांकापूर्वी किंवा त्यानंतर दिलेला असो, - दिवाणी न्यायालयाच्या किंवा दिवाणी न्यायाधीशाच्या, जिल्हा न्यायालयाच्या किंवा जिल्हा न्यायाधीशाच्या कोणत्याही संदर्भाचा, धर्मादाय आयुक्ताचा संदर्भ म्हणून अन्वयार्थ लावण्यात येईल आणि तो, त्यानुसार, अधिकारितेचा, अधिकारांचा व प्राधिकाराचा वापर करील.”.

सन १९५०
चा अधिनियम
क्रमांक २९ याच्या
कलम ६६क ची
सुधारणा.

६. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ६६क मधील, “ सहा महिन्यांपर्यंत असू शकेल इतक्या साध्या कारावासाची शिक्षा किंवा पंचवीस हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची शिक्षा होईल किंवा दोन्ही शिक्षा होतील” या मजकुराऐवजी, “एकतर, एक वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या कोणत्याही वर्णनाची कारावासाची शिक्षा किंवा पन्नास हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची शिक्षा होईल, किंवा दोन्ही शिक्षा होतील” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन १९५०चा
अधिनियम क्रमांक
२९ याच्या कलम
६६ख ची सुधारणा.

७. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ६६ख मधील, “ तीन महिन्यांपर्यंत असू शकेल अशा साध्या कारावासाची शिक्षा किंवा वीस हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची शिक्षा होईल किंवा दोन्ही शिक्षा होतील” या मजकुराऐवजी, “एक वर्षांपर्यंत असू शकेल अशा साध्या कारावासाची शिक्षा होईल किंवा पन्नास हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्यदंडाची शिक्षा होईल, किंवा दोन्ही शिक्षा होतील” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन १९५०चा
अधिनियम क्रमांक
२९ याच्या कलम
७०अ ची सुधारणा.

८. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ७०अ मध्ये, पोट-कलम(१) मधील,-

(१) विद्यमान परंतुकापूर्वी, पुढील परंतुक समाविष्ट करण्यात येईल :-

“ परंतु, या पोट-कलमाखालील अर्ज, निष्कर्ष नोंदवल्याच्या, किंवा यथास्थिति, आदेश पारित केल्याच्या दिनांकापासून एकशेवीस दिवसांच्या आत, धर्मादाय आयुक्ताकडे सादर करण्यात येईल :”;

(२) विद्यमान परंतुकामधील, “ परंतु” या मजकुराऐवजी, “ परंतु असे की ” हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

सन १९५०चा
अधिनियम क्रमांक
२९ याच्या कलम ७५
ची सुधारणा.

९. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ७५ मधील,-

(१) “ अपिलासाठी” या मजकुरानंतर, “आणि कलम ७०अ खालील अर्जासाठी” हा मजकूर समाविष्ट करण्यात येईल ;

(२) “अशी अपिले” या मजकुरानंतर, “आणि अर्ज” हा मजकूर जादा दाखल करण्यात येईल.

सन १९५०चा
अधिनियम क्रमांक
२९ याच्या कलम ८२
ची सुधारणा.

१०. मुख्य अधिनियमाच्या कलम ८२ मधील, “ इलाखा शहर दंडाधिकारी किंवा” हा मजकूर वगळण्यात येईल.

२०२५ चा
महा. अध्या. ७.

११. (१) महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था (सुधारणा) अध्यादेश, २०२५, हा, याद्वारे, निरसित करण्यात येत आहे.

सन २०२५ चा
महाराष्ट्र अध्यादेश
क्रमांक ७ याचे
निरसन व व्यावृत्ती.

(२) अशा प्रकारे निरसन झाले असले तरी, उक्त अध्यादेशाद्वारे सुधारणा करण्यात आलेल्या मुख्य अधिनियमाच्या संबंधित तरतुदीन्वये करण्यात आलेली कोणतीही कृती किंवा कोणतीही कार्यवाही (काढण्यात आलेली कोणतीही अधिसूचना किंवा दिलेला आदेश यांसह) ही, या अधिनियमान्वये सुधारणा करण्यात आलेल्या मुख्य अधिनियमाच्या संबंधित तरतुदीन्वये करण्यात आलेली कोणतीही कृती, कार्यवाही किंवा, यथास्थिति, काढण्यात आलेली अधिसूचना किंवा दिलेला आदेश असल्याचे मानण्यात येईल.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

[सन २०२५ चे विधानसभा विधेयक क्रमांक ९२.]

[महाराष्ट्र सार्वजनिक विश्वस्तव्यवस्था अधिनियमात
आणखी सुधारणा करण्यासाठी विधेयक.]

[श्री. देवेंद्र फडणवीस,
मुख्यमंत्री.]

(विधानसभेने दिनांक ९ डिसेंबर, २०२५ रोजी संमत
केल्याप्रमाणे.)

(विधानपरिषदेने दिनांक १२ डिसेंबर, २०२५ रोजी
संमत केल्याप्रमाणे.)

डॉ. विलास आठवले,
सचिव - ३,
महाराष्ट्र विधानपरिषद.